

УДК 378.147

*Балдецький Андрій, Зарічанський Олег,
Смовж Михайло, Фурманов Костянтин*

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗАСОБАМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглядається формування правової культури майбутніх військовослужбовців Збройних Сил України як систематичний і цілеспрямований вплив на правосвідомість і правову культуру поведінки курсантів з метою створення у них почуття поваги до права і навичок дотримання нормативних правових актів на основі відповідного правового світогляду в умовах сучасного будівництва української держави засобами спеціальної фізичної підготовки. З огляду на це, правова культура курсантів має можливість не тільки закріплювати сформовані в соціумі відносини, але і створювати нові зв'язки, до яких часто суспільство і законодавець, що виражає його інтереси, свідомо прагнуть.

Ключові слова: *правова свідомість, правова культура, правове виховання, спеціальна фізична підготовка, вищі навчальні заклади Збройних Сил України.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується складністю і суперечностями як в суспільстві, так і військовій сфері. Протягом останнього періоду в нашій державі відбулося багато змін і потрясінь в різних галузях. Для успішної адаптації та загального розвитку суспільства необхідно йти шляхом підвищення правової культури, якості освіти, моральної і фізичної підготовленості військовослужбовців Збройних Сил України. Подальше існування і розвиток особистості військовослужбовця в нашій державі неможливий без системних заходів, спрямованих на розвиток загальнокультурних компонентів у змісті правової освіти, орієнтованих на вдосконалення професійної підготовки фахівця, що передбачає формування правової культури, створення нових правовідносин між особистістю військовослужбовця і суспільством.

Однак, аналіз сучасної теорії і практики підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України показав, що проблема створення системи правової культури військовослужбовців ще не була предметом комплексного психолого-педагогічного дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Сьогодні українські та зарубіжні вчені досягли значних результатів у дослідженні цілої низки проблем з професійної підготовки військовослужбовців та формування їх правової культури. Серед них: *методики формування в курсантів під час навчально-виховного процесу різними засобами правової культури* (Г. Васильєв, А. Галімов, В. Райко, М. Козяр, В. Конопльов, О. Назаров, М. Рябова, Г. Яворська, В. Ягупов та ін.); *особливості емоційно-вольового становлення*

особистості курсантів (М. Ануфрієв, І. Грязнов, А. Галімов, М. Сметанський, П. Каптерев, М. Козяр, В. Коновалова, А. Яворський та ін.)

М. Рябова аналізує професійний компонент правової спрямованості особистості курсантів, характеризує через такі компоненти: уміння керувати собою відповідно до вимог Статуту, Присяги, Законів, зберігати самоконтроль у важких ситуаціях, не допускати відступів від вимог військової дисципліни [4, с.14].

В. Коновалова підкреслює, що багатоступеневість і розмаїтість правоохоронної діяльності військовослужбовців Збройних Сил України в основних своїх напрямках пов'язана з негативними обставинами, обумовленими сутністю і характером протиправних дій. Цим пояснюється складність і психологічна спрямованість виконання військовослужбовцями Збройних Сил України службових функцій, що вимагають активізації та розвитку вольових якостей. Останні характеризуються стійкістю задіяних зусиль, готовністю переборювати труднощі, умінням приймати оптимальні рішення в складних ситуаціях, виявляти стійкість у ситуаціях із сильним емоційним, негативним за своїм характером, впливом [3, с. 64].

О. Скакун підкреслює, що правове виховання – це цілеспрямований вплив на людину з метою формування у неї правової культури та правомірної поведінки [1, с. 479]. Такий підхід реалізовується у випадку, коли правове виховання здійснюється у школі, в родині чи в навчальних закладах не юридичної спрямованості. Ми ж розглядаємо правове виховання у військових навчальних закладах, що готують спеціалістів для роботи в підрозділах Збройних Сил України, які є представниками державної влади, що лише посилює роль правового виховання.

Отже, вчені аналізують правове виховання в широкому сенсі, припускаючи вплив громадських інститутів на особистість, де відбувається збалансоване виховання в розвитку особистості, а коли правове виховання характеризується у вузькому сенсі, то передбачається спеціальний вплив на індивіда з метою правового виховання у нього емпатії, патріотизму, відповідальності, працьовитості, захищеної моральності. Сучасна педагогічна наука трактує соціалізацію з різних точок зору, з яких можна помітити два взаємопов'язані, хоча різні за генеалогією аспекти. Соціалізація передбачає багатоаспектний вплив зовнішнього середовища на людину, що сприяє розвитку його психологічного, соціального та фізичного статусу.

Мета статті – проаналізувати та охарактеризувати формування правової культури майбутніх військовослужбовців Збройних Сил України засобами спеціальної фізичної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Правова культура становить внутрішню, духовну сторону правової системи суспільства і глибоко охоплює правосвідомість, правові відносини, законність і правопорядок, правотворчу, та іншу юридичну діяльність, регулює поведінку людей, на яку мають вплив історичні та культурні особливості, виступає інструментом досягнення соціальної стабільності.

Вище наведене дає підстави зробити висновок, що метою правового виховання у вищому навчальному закладі Збройних Сил України є формування високого професійного рівня правової свідомості і правової культури курсантів, що забезпечить бездоганне дотримання ними правових актів різної юридичної сили як під час безпосереднього виконання службових обов'язків, так і у повсякденному житті, прищеплення їм почуття особистої відповідальності за їх виконання засобами спеціальної фізичної підготовки.

Визначивши мету правового виховання, необхідно визначити його завдання, а саме: виховання поваги до прав і свобод людини, її гідності, усвідомлення ролі військовослужбовців Збройних Сил України у реалізації і забезпеченні їх прав і свобод; сприяння закріпленню у свідомості курсантів правових установок, правових переконань, правових навичок, правових вмінь і правових почуттів; формування необхідного правового мислення, волі, вміння реагування у складних екстремальних ситуаціях.

На нашу думку, наведений вище перелік завдань правового виховання курсантів вищих навчальних закладів Збройних Сил України доцільно доповнити і такими: формування почуття справедливості і нетерпимості до правопорушень; формування поваги до законного вирішення всіх питань як прояву вищої справедливості та гуманізму; формування непохитної стійкості до кримінальних спокус, яке є особливо актуальним, адже вступивши в практичні підрозділи після закінчення відомчого навчального закладу, випускник зазнає певних матеріальних труднощів, що пов'язані, як правило, з невисокою заробітною платнею та з відсутністю житла. Звідси і випливають порушення законів та спокуса незаконного заробітку. Вважаємо, що фундамент стійкості до кримінальних спокус повинен закладатися саме в роки навчання у вищих військових навчальних закладах України.

У процесі досягнення мети і завдань реалізуються функції, які покладені на визначення правового виховання. Теоретики права називають функції правового виховання як: передання вихованцям певної сукупності правових знань, навичок та вмінь; формування правових ідей, почуттів, переконань; формування правової установки на правомірну поведінку [1, с.481].

Специфічні особливості спеціальної фізичної підготовки як засобу формування правосвідомості та правової культури у військовослужбовців Збройних Сил України саме і полягають у тому, що вони активізують внутрішню мотивацію, а це у свою чергу сприяє самовдосконаленню, самовихованню правосвідомості. Виникнувши в результаті виховного впливу на особистість, самовиховання виступає одним із найсуттєвіших факторів її розвитку. На думку П. Каптерєва, людина сама себе виховує. Те, що зазвичай називається вихованням і правовою освітою, за детальнішого аналізу виявляється переважно самовихованням і самоосвітою, а часто і прямою боротьбою особистості, на яку мають виховний вплив інші люди та обставини [2].

У зв'язку з цим повинно бути і співвідношення між самовихованням і правовим вихованням. Головна роль має належати самовихованню, а допоміжна – вихованню. Навчально-виховна робота у вищому військовому навчальному закладі повинна бути організована так, щоб сприяти формуванню у курсантів потреби в правовому самовдосконаленні. Тільки за таких умов можливе ефективне формування правосвідомості та правової культури майбутніх офіцерів Збройних Сил України.

У процесі тренувань (боксом, рукопашним боєм, різними видами боротьби та східних єдиноборств та ін.) на заняттях зі спеціальної фізичної підготовки застосовуються й дещо інші, ніж традиційні, методи правового виховання. Здебільшого це методи самовиховання: само переконання, самонавіювання. Дія цих методів на формування правосвідомості та правової культури курсантів значно активніша у порівнянні з традиційними. Це значною мірою обумовлено специфікою цих методів правового виховання. Мета переконання – довести самому собі правильність думки, вчинку або навпаки. Само переконання – це дискусія з самим собою. Встановити істину – значить прийняти її як керівну ідею в регуляції власних вчинків та дій.

Саморегуляція – це самостійне, без зовнішньої допомоги, керування людини над самим собою. Таке керування може бути спрямоване на процес власної діяльності: своєї поведінки, свій стан, думки, переживання. Основу саморегуляції складає знання особистістю самого себе, зокрема тих змін, що виникають у сфері її емоційних переживань у зв'язку з майбутніми випробуваннями або у важких, несподіваних, критичних ситуаціях. Таке знання отримується шляхом самоспостереження і з'ясування для себе ознак прояву того чи іншого переживання. Знаючи такі ознаки, можна контролювати свій стан. Отже, саморегуляція передбачає необхідність самоконтролю й оволодіння прийомами керування собою.

За допомогою прийомів самоконтролю та саморегуляції індивід за необхідності може довільно, навіть у вкрай несприятливих умовах, виконувати певні фізичні чи інтелектуальні дії, свідомо підтримуючи при цьому необхідний для продуктивної діяльності рівень напруження вольових зусиль.

Використання емоційно-вольових прийомів саморегуляції доцільне з різною метою, від поживлення одноманітної обстановки до серйозної роботи над обґрунтуванням власної життєвої позиції, стилю поведінки. Залежно від змісту завдань істотно змінюються й способи саморегуляції.

У військовій психолого-педагогічній літературі формування правосвідомості та правової культури курсантів здійснюється через формування емоційно-позитивного ставлення до майбутньої роботи, емоційне прийняття вимог статуту, присяги, дисципліни, формування умінь зберігати контроль у важких ситуаціях і т. д. Успішне протікання такого процесу передбачає забезпечення сприятливих педагогічних умов.

Найважливішими педагогічними умовами формування правосвідомості та правової культури у майбутніх офіцерів Збройних Сил України слід

визнати такі: залучення їх до діяльності, яка вимагає регулярного напруження вольових зусиль у поєднанні з розвитком морально-правової свідомості та емоційної стійкості; забезпечення умов для свідомого подолання внутрішніх і зовнішніх перешкод, виникнення ситуації успіху; формування інтересу до процесу і результатів фізичного та морально-правового самовдосконалення.

Розвиток морально-правових якостей курсантів значно активізується, коли вони, усвідомлюючи роль цих якостей як у професійному, так і в особистісному становленні, будуть зацікавлені як процесом, так і результатом правових дій і вчинків.

Формування правосвідомості та правової культури курсантів найбільш ефективно забезпечується у тих видах навчання і правового виховання, які у найбільшій мірі наближені до складних ситуацій у їх майбутній професійній діяльності. Серед засобів, які доступні для використання з цією метою у навчально-виховному процесі вищих військових навчальних закладів України, особлива роль відводиться засобам спеціальної фізичної підготовки, а саме тренуванням (боксом, рукопашним боєм, різними видами боротьби та східних єдиноборств та ін.).

Як нетрадиційні засоби виховного впливу тренування являють собою комплекс вправ, пов'язаних з формуванням правового світогляду, морально-правових основ особистості, її активного самовдосконалення, вольової саморегуляції, що у значній мірі збігається з тими педагогічними умовами, які визначено нами для формування правосвідомості та правової культури курсантів. Найважливіша їхня особливість полягає в тому, що вони стимулюють внутрішню мотивацію розвитку вольових якостей у курсантів.

Подолання перешкод вимагає вольових зусиль, часто дуже значних і навіть граничних. Для успішної мобілізації вольових зусиль курсанти повинні мати відповідні знання, дієві спонукання (мотиви), вміння переборювати внутрішні та зовнішні перешкоди. Тому в програму самовиховання морально-правових якостей включалися такі заходи, як: вивчення спеціальної літератури з питань самовиховання, про морально-духовні основи східних єдиноборств, про етику спортсмена, про видатних спортсменів-єдиноборців і т.д.; самостійне складання різних планів (перспективних, річних, місячних, чергових тренувальних занять, змагань та ін.); вияв творчості в розв'язанні завдань правового самовдосконалення; участь у змаганнях різного рівня і показових виступах; вправи на відволікання і переключення уваги; ідеомоторна підготовка, аутогенне тренування, самопереконування, самонакази, та ін. прийоми подолання перешкод тощо.

Зміст формування правосвідомості і правової культури курсантів вищих військових навчальних закладів України в процесі тренувань (боксом, рукопашним боєм, різними видами боротьби та східних єдиноборств та ін.) на заняттях зі спеціальної фізичної підготовки включає такі напрями роботи: формування в курсантів гуманістичної спрямованості, дисциплінованості,

організованості, колективізму, розвиток здатності довільно керувати собою в емоційно напружених ситуаціях міжособистісної взаємодії; підготовка до подолання раптово виникаючих перешкод; розвиток умінь швидко опанувати себе, тверезо оцінювати ситуацію, приймати рішення зі знанням справи і реалізовувати їх у необхідних діях; підвищення стійкості до впливу зовнішніх і внутрішніх перешкод; розвиток зосередженості, інтенсивності та стійкості уваги, витримки і самовладання; удосконалення контрольної-орієнтувальної діяльності з метою з'ясування умов, у яких має виконуватись діяльність; удосконалення прийомів ідеомоторної підготовки до виконання вправ; визначення чи уточнення індивідуальної тривалості зосередження перед виконанням вправи, удосконалення вміння визначати момент готовності до початку дії; озброєння прийомами саморегуляції несприятливих внутрішніх станів: привчання до самоконтролю за проявами емоційної напруженості, втоми, тривожності тощо; оволодіння прийомами довільного розслаблення м'язів, регуляції дихання, переключення уваги і думок, організації та мобілізації вольових зусиль; оволодіння різними прийомами словесного самовпливу, прийомами аутогенного, психорегулюючого тренування в поєднанні з ідеомоторним тренуванням і розминкою відповідно до індивідуально-психологічних і типологічних особливостей особистості курсанта.

Висновки. Отже правова культура являє собою систематичний і цілеспрямований вплив на свідомість і культуру поведінки військовослужбовців Збройних Сил України з метою створення у них почуття поваги до права і навичок дотримання нормативних правових актів на основі відповідного світогляду в професійній діяльності. Також правова культура має можливість не тільки закріплювати сформовані в соціумі відносини, але й створювати нові зв'язки, до яких часто суспільство і законодавець, що виражає його інтереси, свідомо прагнуть. У правовій культурі наявні як пережитки минулого, так і зачатки майбутнього. Успішно розвивається саме те суспільство, яке не тримається за віджиле, а використовуючи все краще з минулого, рухається вперед по шляху правових реформ в Збройних Силах України.

Перспективи подальших досліджень полягають у розкритті педагогічних умов формування правової культури майбутніх військовослужбовців Збройних Сил України засобами спеціальної фізичної підготовки.

Список використаних джерел

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник (пер. з рос.) Харків: Консум, 2001. 656 с.
2. Каптерев П.Ф. Избранные педагогические сочинения /под ред. А.М. Арсеньева. Москва : «Педагогика», 1982. 704 с.

3. Коновалова В.Е. Правовая психология: учеб. пособие для юр. ВУЗов и факультетов, обучающихся по специальности «Правоведение». Харьков : ХГУ, 1990. 198с.

4. Рябова М.В. Формирование нравственной готовности курсантов высшего военного учебного заведения к воспитательной работе: Дисс. ... канд. пед. наук. Ростов-на-Дону, 1992. 184 с.

Балдецкий Андрей, Заричанский Олег, Смовж Михаил, Фурманов Константин

ФОРМИРОВАНИЕ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ ВОЕННО-СЛУЖАЩИХ СРЕДСТВАМИ СПЕЦИАЛЬНОЙ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ

В статье рассматривается формирование правовой культуры будущих военнослужащих Вооруженных Сил Украины как систематическое и целенаправленное влияние на правосознание и правовую культуру поведения курсантов с целью формирования уважения к праву и навыков соблюдения нормативных правовых актов на основании соответствующего правового мировоззрения в условиях современного строительства украинского государства средствами специальной физической подготовки. Исходя из этого, правовая культура курсантов имеет возможность не только закреплять сформированные в социуме отношения, но и создавать новые связи, к которым часто общество и законодатель, выражающий его интересы, сознательно стремятся.

Ключевые слова: *правовое сознание, правовая культура, правовое воспитание, специальная физическая подготовка, высшие учебные заведения Вооруженных Сил Украины.*

Baldetsky Andrey, Zarichansky Oleg, Smovzh Michael, Furmanov Konstantin

FORMATION OF LEGAL CULTURE OF MILITARY EMPLOYEES BY SPECIAL PHYSICAL TRAINING

The article deals with the formation of the legal culture of future servicemen of the Armed Forces of Ukraine as a systematic and purposeful influence on the consciousness and legal culture of the cadets' behavior in order to create in them a sense of respect for the law and skills of observance of normative legal acts on the basis of the relevant legal worldview special physical training. On this basis, the legal culture of cadets is able not only to consolidate the relations formed in the society, but also to create new connections, to which often the society and the legislator, expressing its interests, consciously seek.

Keywords: *legal consciousness, legal culture, legal education, special physical training, higher educational establishments of the Armed Forces of Ukraine.*

УДК 377.1

Бікі Ірина, Якимович Тетяна

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається компетентнісний підхід до підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти. Проаналізовано сутність професійної компетентності педагогів дошкільної освіти та особливості її формування під час навчання. Виявлено, що структура професійної компетентності педагогів дошкільної освіти визначається не тільки професійними базовими знаннями та уміннями, але й ціннісними орієнтаціями у професії.

Ключові слова: майбутні педагоги дошкільної освіти, компетентність, професійна підготовка, знання, вміння.

Постановка проблеми. Необхідність дослідження розвитку професійної компетентності педагогів дошкільної освіти зумовлена активізацією соціально-політичного життя в Україні, зростанням інтересу до проблем формування особистості, навчанням та вихованням підростаючого покоління, новим ставленням до сім'ї, шлюбу, виховання дітей.

Відповідно до Конституції України у 2001 році Верховною Радою України прийнятий Закон України «Про дошкільну освіту». Цей закон визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи дошкільної освіти, яка забезпечує розвиток, виховання і навчання дитини, ґрунтується на поєднанні сімейного та суспільного виховання, досягненнях вітчизняної науки, надбаннях світового педагогічного досвіду, сприяє формуванню цінностей демократичного правового суспільства в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз досліджень і Аналізуючи праці, в яких були спроби виявити сутність розвитку професійної компетентності педагогів дошкільної освіти під час навчання (Г. Беленька [1]; Л. Зайцева [5]; Н. Мурована [7]; Х. Шапаренко [8]), зазначимо, що автори розглядають їх як найважливішу категорію, яка реально відображає сутність процесу професійного становлення.

Мета статті полягала у розкритті особливостей компетентнісного підходу до підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз професійної діяльності педагогів дошкільної освіти дозволяє окреслити її як, з одного боку, практичну діяльність, що відзначається конкретністю, конструктивністю, оперативністю [5; 8], а з іншого – теоретичне, системне й діалектичне мислення в його практичному застосуванні [6; 7]. Специфічними та психологічними характеристиками професійних якостей педагогів дошкільної освіти є [3;4]: практична спрямованість, конструктивність,